

Hasan Köse: Ermeni sorunu ve tarihle yüzleşmek

Posted on 27/04/2018

Osmanlı İmparatorluğu çok uluslu bir yapıya sahipti. Devlet sınırları içinde yaşayan farklı inanç ve etnik kökene sahip topluluklara karşı büyük bir hoşgörü ve eşit haklar temelinde yaklaşıldığı yönündeki propagandalar büyük bir yalandır. Benzeri çok uluslu devletler gibi Osmanlı da, bir halklar hapishanesi konumundaydı. Bu basit gerçeği görmek için, Müslüman olmayan topluluklara ve Alevilere karşı izlenen ayrımcı ve aşağılayıcı politikalara bakmak yeterlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda hiçbir zaman bütün halklar eşit konumda olmamıştır. Kürtler, Rumlar, Ermeniler, Süryaniler, Aleviler, Araplar ve tüm azınlıklar üzerinde baskı ve katliamlar eksik olmamıştır. Bu durum ,tamamen iktidarın niteliği ve dönemin tarihi, toplumsal gerçekliğinin ürünüdür. Başka türlü olması da beklenemezdi. Bu tarihsel gerçekliği dikkate almadan, 1915 de Ermeni toplumuna yönelik gerçekleştirilen “Büyük kıyım” ya da, “Soykırım” olayını anlamak ve açıklamak mümkün değildir.

ERMENİ OSMANLI İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ

Osmanlı idaresi altındaki Ermeni ulusu ile ilişkiler inişli çıkışlı bir süreç izlemiştir. Genel bir bakışla denebilir ki, Ermeni toplumu ile iktidar ilişkileri 1800 ortalarına kadar kimi yerel ayaklanmalar dışında sakin bir seyir izlemiştir. Fransız burjuva devriminin etkisi ve daha sonraki yıllarda Balkanlar'da baş gösteren bağımsızlık hareketlerinin artmasıyla birlikte, Ermeni ulusu da kendi bağımsızlık davasına yönelmiştir. Hınçak ve Taşnak partilerinin sahneye çıkışı bu süreci hızlandırır. Özellikle 1890-1906 döneminde pek çok bölgede Ermeni direniş hareketleri gelişir. Bu hareketler kanla bastırılır. Özellikle de bu yıllarda, tamamen Sünni Kürt aşiretlerinde oluşan ve Sultan Abdülhamid isminden esinlenerek adına

“Hamidiye Alayları” denilen güçler Ermeni direnişçilerine ve halkına karşı saldırılara güçlü bir şekilde katılır, yüzlerce yıldır kapı komşusu halinde yaşadıkları Ermeni toplumunun malını mülkünü yağmalar, kadın, çocuk, ihtiyar demeden insanları katlederler.

1908 de gerçekleşen Jön - Türk devrimi, Ermeni aydınlar tarafından da desteklenir. Taşnak Partisi ile sıcak ilişkiler kurulur. Karşılıklı olarak kongrelere delegeler gönderilir, memleket sorunları birlikte tartışılır, ortak çözüm yolları aranır. Bu durum, 1914 Ağustos ayına kadar sürer. Taşnak Partisi 1914 Ağustos'ta Erzurum'da kongre yapar. Kongreye İttihat-Terakki Partisi temsilci olarak Bahattin Şakir'i gönderir. 1. Dünya Savaşı'nda nasıl bir yol izlenmesi sorunu tartışılır ancak ortak bir fikre varılamaz. Ermeni tarafı, 1908 devriminde beklediğini bulamamıştır. Reformlar yapılmamış, saldırılar durmamış, daha da önemlisi, Alman devleti ile kurulan ittifakla amaçlananlar hiç de Ermeni toplumu yararına görünmemektedir. Bu ve daha başka nedenlerle “tarafsızlık” politikası izleme kararındadır. Türk tarafı Ruslara karşı savaşta , Ermenileri yanında görmek ister, ancak anlaşma sağlanamaz, ipler tamamen kopar.

Tarih sahnesine oldukça geç çıkan Türk milliyetçiliği, tarihi ve toplumsal nedenlere dayanan güçsüzlüğü ve Batılı büyük emperyalist devletlerin kuşatması altında, bağımsızlıkçı bir yapılanmadan çok, şoven ve ilhakçı bir çizgiye kayar.

Avrupa'nın “Hasta adamı” olarak Osmanlı İmparatorluğu, özellikle Balkanlar ve Arabistan'da büyük toprak ve nüfus kaybına uğramıştı. Balkanlar kaybedilmiş, Müslüman Arap toplumları da büyük ölçüde imparatorluk hakimiyetinden kurtulmuştu. Hâlâ egemenliği altındaki Ermeni ulusu da bağımsızlık yolunda ayaklanabilir ve imparatorluktan kopabilirdi. “500 yıldır efendisi olarak” yönettikleri “Domuz çobanı Sırplar”, “Çorbacı Bulgarlar” ve “Meyhaneci Yunanlar”a karşı duyulan kin ve öfke bu durumda kolayca Ermeni ulusuna karşı yönlendirilebilir ve bu sorun kökten çözümlenebilirdi!!

Dağılma, küçülme ve parçalanma sureci iktidar odağını panikletmiş ve yeni bir politika

izlemeye ittirmişti. Abdülhamit'in "ümmeççi ve panislamist" politikaları imparatorluğu ayakta tutmaya yetmez olmuştu. İttihat ve Terakki Partisi somutunda yeni bir akım olarak, gelişen Türkçülük-Turancılık iktidarın odağına yerleşmeye başladı. Kuruluşunun ilk yıllarında Osmanlı saltanatına karşı olma temelinde Türk olmayan milletlerden de kurucuları ve taraftarları bulunan İttihat ve Terakki Partisi gelinen aşamada içindeki farklı etnik milliyetçileri büyük ölçüde dışlamış ve tamamen "arınarak" Türk milliyetçisi bir rotaya oturmuştu. Ancak tek başına Türkçülük iktidar odağını elde tutmaya ve toplumu yeni tehdit olarak gördüğü, başta Ermeni milleti olmak üzere Rum ve diğer gayrimüslim halklara karşı savaşa sürmeye muktedir bir silah değildi. Müslüman toplumda henüz Türkçülük köklü bir güç ve akım haline gelmemişti. Zorunlu olarak İslam silahına sarıldılar. "Gavura karşı savaş" şiarı, Alevi toplumunun büyük bölümünü derinden etkileyerek savaşa taraf hale getirmemiş olsa da, toplumun diğer kesimi kolaylıkla bu şiar etrafında Ermeni ve Rumlara karşı kolayca kenetlenmişti.

İttihat ve Terakki iktidarı Alman emperyalizmi güdümünde 1. Dünya Savaşı'na katılma kararı aldı. Amaç, Almanlarla birlikte Rusya'yı Kafkas bölgesinde kuşatarak işgal etmek ve bu belgedeki Müslüman ve Türki toplumları yeni nüfus alanları olarak imparatorluğa katmaktı. Beklenti büyüktü. Büyük Turan ülkesi kurulacaktı!! Toplumunu Türkleştirmek, Müslümanlaştırmak tam da bu dönemde dağılma, parçalanma korkusuna karşı kalkan olarak benimsendi. İktidarın ideolojik yapılanması aslında sadece Türkleştirmeyi amaçlasa da, içinde bulunulan tarihi ve toplumsal koşullar Müslümanlaştırma tezine sarılmayı da zorunlu kılmıştır.

İPLERİN KOPMASI VE SOYKIRIMA GİDEN YOL

1914 de Ermeni Taşnak Partisi'yle iplerin tamamen kopması üzerine, yeni politika adım adım uygulamaya konuldu. Önce, askere alınan Ermeni erkek nüfus silahsızlandırıldı. Başta Batı Ermenistan olmak üzere, Ermeni toplumunun yoğun olarak yaşadığı bölgelere önceden

hazırlanmış çeteler gönderildi. Balkanlar ve Kafkasya’da gördükleri baskı ve katliamlardan kaçarak her geçen gün küçülen Osmanlı yurduna sığınan bir milyona yakın Müslüman göçmen, planlı bir biçimde yıllardan beri Ermeni nüfusun yoğun olarak yaşadığı alanlara yerleştiriliyordu, buna hız verildi. Özellikle Kürtlerle iç içe yaşanan bölgelerde “çete savaşları” giderek şiddetlenmişti. 24 Nisan 1915’te İstanbul’da 235 Ermeni aydın ve toplum önderi yakalanarak sürgüne gönderildi. İstanbul’daki tutuklamalar devam etti, 600 kadar insan daha sürgüne gönderildi. Bunların sağ kalanları sadece 15 kadardır. 24 Nisan’daki bu saldırıya rağmen ortada henüz resmi bir karar ve belge bulunmuyordu. Resmi karar 27 Mayıs 1915’te alındı ve 1 Haziran’da Resmi Gazete’de yayınlandı. Ne var ki, gerek resmi açıklama gerekse 24 Nisan öncesinde Anadolu’da saldırılar fiilen başlamış durumdadır. Adana’da Ermeniler resmi karar öncesi “Tehcir” için yola çıkarılmışlardı. Ermeniler, sadece Rusya sınırında sürgüne yollanmadılar. Çankırı, Yozgat, İzmit, Amasya, Antakya, Maraş, Adana, Kayseri, Malatya, Erzincan, Sivas, İstanbul vb. yerleşim bölgelerinden de sürüldüler. Yöntem olarak öncelikle erkekler topluluk içinde seçilerek ayrıştırılıyor ve anında kurşuna diziliyordu. Kadın, çocuk yaşlı ve hasta demeden insanlar korumasız ve her türlü saldırıya açık bir vaziyette yollara sürüldü. O dönem henüz Osmanlı sınırları içinde bulunan Halep çöllerine sağ olarak ulaşanların sayısı hayli azdı. Yol boyunca devlet güçleri, Hamidiye Alayları, çeteler ve eşkıyalar saldırı ve kıyımlarına devam ettiler.

Osmanlı iktidarının asıl amacı, Ermeni ulusunu devlet kurma zemininden yoksun kılmaktı. Bir ulus yaşadığı vatanından koparılarak ölüme sürüldü, yok edildi. 1. Dünya Savaşı bu amacı gerçekleştirmek için “bulunmaz bir fırsattı”. Gerçekleştirilen “büyük kıyımla” Ermenilerin Batı Ermenistan’da bir devlet kurabilmeleri tamamen imkansız hale gelmişti. Enver, Talat ve Cemal Paşa üçlüsü bu durumu sevinç içinde “Ermeni sorunu kökten çözülmüştür” diye dile getirdiler.

1915’te Osmanlı sınırları içinde yaşayan Ermeni sayısı, Türk tarafına göre 1 milyon 300 bin kadardı. Ermeni tarafı bu rakamın 2 milyon üzeri olduğunu söylemektedir. Bugün Türk devleti sınırları içinde yaşayan Ermeni nüfusu yüz binin altındadır. 1915’de toplam nüfusun

onda biri kadar Ermeni vatandaşın yaşadığını baz aldığımızda bile, bugün Türkiye sınırları içinde yasal olarak yaşayan en azından 8 milyon Ermeni vatandaşın olması gerekirdi. “Soykırım olmamıştır, kıyım olmamıştır, sadece savaş anında karşılıklı kayıplar oldu” diyenlere kendi verdikleri rakamlar temelinde bile Ermeni toplumunun günümüzde neden bu kadar az olduğunu sormak hakkımızdır. Göç ettirilen ve öldürülen insan sayısının ne kadar olduğu, bir milyondan fazla mı, yoksa az mı olduğunu tartışmak anlamsızdır. Soru şudur: 1915’te ülkede en büyük gayrimüslim toplum olarak, kendi topraklarında yaşayan ve devlet kurmak için gerekli tüm nesnel koşullara sahip Ermeni ulusuna ne oldu? Ruslarla sadece çok küçük bir azınlığın savaş anında işbirliği yapmış olması, yüz binlerce silahsız, savunmasız insanın hiçbir direniş göstermedikleri halde, esir alınarak katledilmesi ve ölüme gönderilmesi soykırım değil de nedir? Tarihle yüzleşmek ve sorumluluğumuzu ortaya koymak istiyorsak bu ve benzer soruları açık yüreklilikle kendimize sormalı ve yanıtlamalıyız.

1915 KIYIMI ULUSLARARASI PAZARLIKLARIN KONUSU OLMAMALI

Her yıl olduğu gibi bu yıl da, başta ABD olmak üzere, Ermenistan ve Batılı devletlerle Türk devleti arasında “24 Nisan krizi” yaşanacaktır. ABD dışında Batılı devlet parlamentolarının neredeyse tamamı, 1915’i bir soykırım olarak nitelemiş durumdadır. Hiç kuşkusuz uluslararası kamuoyunda böyle bir görüşün dillendirilmesi ve çok sayıda ülke parlamentosunun aldıkları kararlar siyasi ve hukuksal alanda Ermeni toplumu için önemli bir kazanımdır ve Türk devletine yönelik çok yönlü yaptırımların önünü açabilir. ABD’nin de “soykırım” yönünde karar vermesi halinde, bahsettiğimiz çerçevede gelişmeler hızlanacak ve sonuç alıcı adımlar atılabilecektir. Ne var ki on yıllardan beri bu sorun Türk devleti ile diğer devletler, özellikle de ABD arasında bir pazarlık konusu olmaya devam etmektedir. Yaşanmış bunca acı ve yıkımın böylesine kirli bir pazarlığın konusu olması ve bunun devam ettirilmesi utanç verici bir durumdur. 1915 döneminde olduğu gibi büyük emperyalist

devletlerin bu sorunu kendi çıkarları temelinde bir “al ver” işine dönüştürmüş olmaları halkların eşit haklar temelinde bir arada yaşama istek ve iradesine de bir saldırıdır.

KAYPAKKAYA VE ERMENİ SORUNU

Ermeni sorunu ülkemiz sol ve sosyalist hareketlerinin gündemine esas olarak, ASALA örgütünün Türk diplomatlarına karşı Avrupa ülkelerinde yönelttiği silahlı cezalandırma eylemleri ile gelmiştir. Diğer parti ve grupları bir kenara bırakalım, Kaypakkaya geleneğinde gelenler için de durum budur. 1980 başlarından itibaren içinde yer aldığım yapı bu konuyu pek çok makale ile ele aldı ve tartıştı. Bu çabalar elbette olumlu ve önemliydi, ne var ki daha 1972’de Kaypakkaya’nın büyük bir öngörü ve doğru bir yaklaşımla Ermeni sorununa genel hatlarıyla da olsa değindiğini, kanayan yaraya parmak bastığını uzun bir dönem görmedik, bilince çıkartarak kendimizi ve kitleleri eğitmedik. Bu bizlerin ciddi bir eksiği ve yetmezliğidir.

Yazının boyutunu daha fazla şişirmemek için, Kaypakkaya yoldaşın konuyla ilgili yaptığı değerlendirmelerden kısa bir sunum yapmakla kendimi sınırlamak istiyorum.

“Bugün Türkiye sınırları içinde hâlâ bir çözüme bağlanmamış olan milli hareket, Kürt hareketidir. Türkiye’de milli hareketin tabii eğilimi de, daima mili bütünlüğü olan devletlerin kurulması yönünde olmuştur. 19’uncu yüzyılın sonunda ve 20’nci yüzyılın başında Doğu Avrupa’nın ve Asya’nın hayatına sessizce giren kapitalizm, bu bölgelerde milli hareketleri depreştirmiştir. Türkiye sınırları içindeki diğer milliyetler meta üretiminin ve kapitalizmin gelişmesi ölçüsünde Türkiye’den koparak ayrı milli devletler içinde (veya çok milletli devletler içinde) örgütlenmişlerdir. 1915’te ve 1919-20’de kitle halinde katledilen ve topraklarından sürülen Ermenilerin hareketi müstesna.”

Hakim ulusun burjuvazisinin ve toprak ağalarının “pazar” için, hakim bürokrasinin “kast

amaçları” için uyguladığı milli baskılar, demokratik hakların gasbına ve kitle katliamlarına (yani jenoside = soykırıma) kadar uzanır. Türkiye’de jenosidin de birçok örnekleri vardır.”

“İttihat ve Terakki döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde de, Kurtuluş Savaşı’na katılan orta burjuvazinin bir kesimi... , Türkiye’yi terk eden ve katledilen Ermeni ve Rum kapitalistlerinin mallarına, mülklerine el koyarak iyice zenginleştiler, milli karakterdeki orta burjuvazinin diğer kesimlerinden koştular.”

“Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde yaptığımız soruşturmalardan öğreniyoruz ki, ağaların ve büyük toprak sahiplerinin bir kısmı da, aynı şekilde yani boşalan Ermeni ve Rum topraklarına el koyarak ortaya çıkmışlardır” İK-Seçme Eserler

Bu kısa aktarımlar, Kaypakkaya’nın daha 1972’de Ermeni “büyük kıyımı”nı açıkça ortaya koyarak lanetlediğini, katliamın 1915 ile sınırlı kalmayarak Kurtuluş Savaşı döneminde de devam ettiğini, bazı sol ve devrimci önderler gibi kıyıma uğrayan halkın bilmem hangi emperyalist devletin maşası olduğu ve bu nedenle “cezalandırıldığı” yönlü Türk milliyetçisi değerlendirmelere itibar etmediğini göstermektedir. Kaypakkaya’yı başındaki şapkaya bakarak, “köylü devrimcisi” diye küçümseyen veya görmezden gelen örgüt liderleri ve aydınlarımıza 1972”deki bu duruşu bir kez daha hatırlatmak istedim. Onlarca Ermeni kadro ve sempatizanın bu “köylü devrimcisi”nin örgütü saflarında neden yer aldıklarını da bu durum sanırım açıklamaktadır...

Son olarak, 2007’de alçak bir cinayette kaybettiğimiz Hrant Dink’ten bir alıntı ile yazıyı noktalamak istiyorum.

“Dünyanın her tarafında 24 Nisan, Ermeni’si, yabancısi herkes tarafından anılıyor ama Türkiye’de hiçbir şey yapılmıyorsa önce belki de buradan başlamalı. Ermeni’siyle Türk’üyle insanlarımızın 24 Nisan’da yaşanan acılara saygısını göstereceği anma toplantıları düzenleyebildiğimiz noktada sorun da zaten büyük çapta çözülmüş olacak. Türkiye’de

Ermeniler tarafından öldürülenler için anıtlar yapılabilirse, o dönemde öldürülen Ermeniler için de anıt yapılmasının önünde herhangi bir yasal ya da psikolojik engel kalmamalı. Türkiye Ermenileri 24 Nisan'ı anabildiği gün, bu sorun da sorun olmaktan çıkıyor demektir.” -(Yakın Halk İki Uzak Komşu -sayfa 81)

Kaynak: gazeteduvar.com.tr